

PALOMA

KULTTUURISENSITIIVINEN TYÖOTE JA MIELENTERVEYTTÄ TUKEVIA TYÖVÄLINEITÄ

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

PALOMA

Pakolaisten mielenterveystoimien valtakunnallinen kehittämishanke

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Lähtökohdat hankkeelle

Psyykinen hyvinvointi on yksi keskeisimmistä toimintakykyyn ja fyysiseen terveyteen vaikuttavista tekijöistä

Ulkomaalaistaustaisen väestön määrä Suomessa kasvaa

Pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla on havaittu koko väestöä enemmän psyykkistä oireilua

Ammattilaiset tarvitsevat tietoa ja työkaluja pakolaisten mielenterveys-työhön

Yhtenäiset käytännöt puuttuvat ja alueilla on eroja pakolaisten mielenterveys-työssä

Tavoite

Kehitämme valtakunnallisen toimintamallin pakolaisten ja vastaavista lähtökohdista tulevien ihmisten mielenterveystoimien eri tasoille:

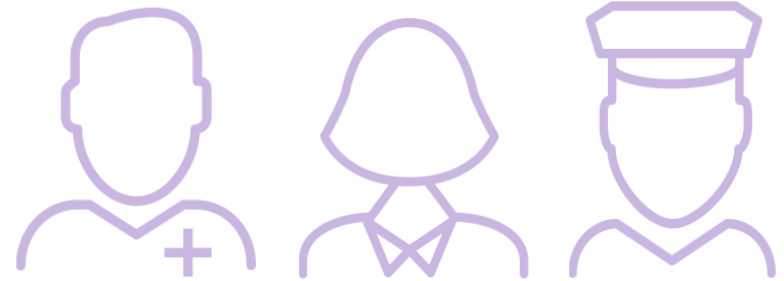
Ennaltaehkäisy
Tunnistaminen
Hoito

2016–2018

Kohderyhmät

- Pakolaiset
- Kiintiöpakolaiset
- Pakolaisia vastaavista lähtökohdista tulevat ihmiset
- Turvapaikanhakijat

- Sote-alan ammattilaiset ja päättäjät
- Muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivat henkilöt
 - esim. sivistys- ja kulttuuritoimi, liikuntapalvelut, poliisi, järjestöt ja vapaaehtoistoimija

Aikataulu ja toimenpiteet

Tiedonkeruu 2016

- Asiantuntijoiden, vapaaehtoisten ja kohderyhmän haastattelut
- Kirjallisuuskooste
- Seminaari- ja kuulemistilaisuudet

Rakentaminen 2017

- Malli kirjoitetaan kolmessa temaattisessa asiantuntijaryhmässä (ml. asiantuntijat, ammattilaiset, järjestö- ja vapaaehtoistoimijat, kohderyhmä)

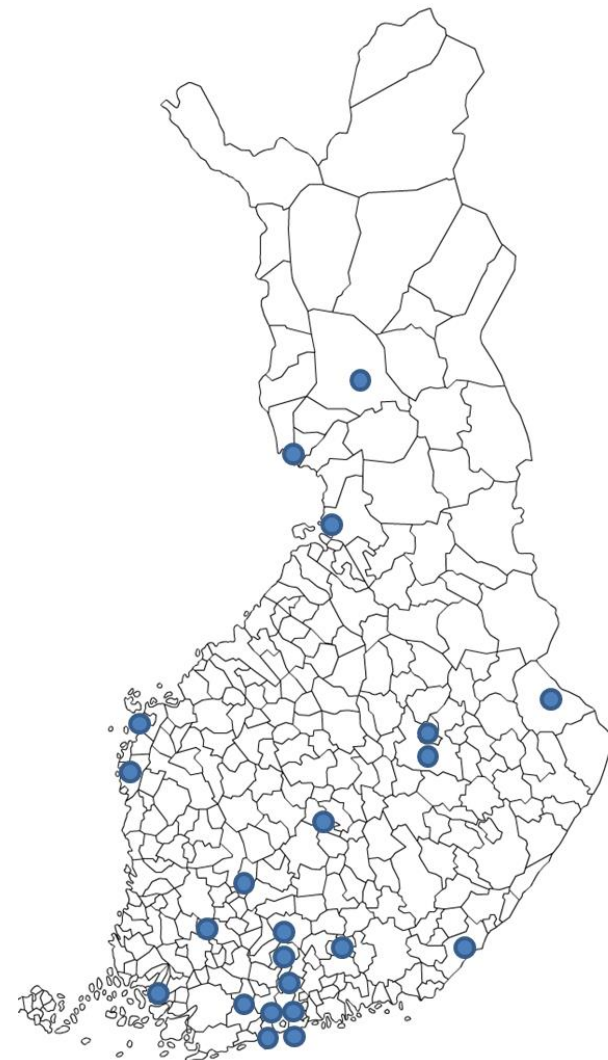

Jalkautus 2018

- Toimintamalli julkaistaan painettuna ja verkossa
- Järjestetään koulutus- ja jalkauttamistilaisuuksia ympäri Suomea

Haastattelut tiedonkeruun välineinä

- 189 haastattelua
 - 157 asiantuntijaa ja ammattilaista
 - 32 kohderyhmän edustajaa
- Haastatteluista saatiin tietoa
 - Mielensterveysongelmista ja niiden ehkäisystä, tuesta ja hoidosta
 - Ammattilaisten tuki- ja koulutustarpeista
 - Palveluiden järjestämiseen liittyvistä haasteista
- Esiin nousseita teemoja olivat
 - Mielensterveysongelmien tunnistaminen ja yksilöllinen kohtaaminen
 - Mielensterveysongelmien ennaltaehkäisy
 - Eri toimijoiden välinen yhteistyö ja kulttuurinen osaaminen
 - Potilaan yksilöllinen kohtaaminen

2016–2018

Toimintamallin rakentaminen 2017

Asiantuntijaryhmät

- Kolme temaattista asiantuntijaryhmää
 - Pakolaisten mielenterveyden edistäminen ja tuki sosiaali- ja terveystalveluiden ulkopuolella
 - Pakolaisten mielenterveyden edistäminen, tuki ja hoito sosiaali- ja terveystalveluissa
 - Pakolaisten mielenterveyden edistäminen, tuki ja hoito erityistason sosiaali- ja terveystalveluissa
- Kokoontuu neljä kertaa

Keräämme työkaluja ja hyviä käytäntöjä

- Hyvistä käytännöistä voi vinkata Satu Jokelalle satu.jokela@thl.fi

Kirjoitustyö

Toimintamallia kirjoitetaan yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Sitä voi kommentoida suullisesti tai sähköpostitse.

Valmis toimintamalli

- Painettu kirja
- Verkkosivut

Jalkautus 2018

Tarjoamme hankkeen
tuloksena syntyneen
toimintamallin jokaisen
käden ulottuville!

2016–2018

PALOMA on yhteistyötä!

Hankekumppanit

- HYKS/ HUS Kulttuuripsykiatrian poliklinikka
- Hämeenlinnan kaupunki
- Kuopion yliopistollinen sairaala
- Suomen Mielenterveysseura

Yhteistyökumppanit

- Espoon kaupunki
- Helsingin kaupunki
- Kidutettujen kuntoutuskeskus
- Moniheli
- Tampereen kaupunki
- Tampereen yliopisto
- Tampereen yliopistollinen sairaala
- Turun kaupunki
- Oulun yliopistollinen sairaala

Rahoittaja

- Turvapaikka-, maahanmuutto ja kotuttamisrahasto (AMIF), EU

2016–2018

KULTTUURI

Pakolaistaustaiset eivät ole homogeeninen ryhmä.

Tietyn ihmisryhmän tapa elää ja käyttäytyä, kuten tavat, kieli, ruoka ja vaatetus sekä ajankäyttö.

Vaikeammin havaittavia ilmenemismuotoja ovat esim. arvot, arvostukset, uskomukset tai asenteet.

⇒ Näiden "näkyvien" ja "näkymättömien" ilmenemismuotojen välisestä vuorovaikutuksesta syntyy tietyn yhteisön kulttuuri, sen yhteinen todellisuus.

Salo-Lee, L., Malmberg, R. & Halinoja, R. 1998. Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä. Helsinki: YLE-Opetuspalvelut

No mitä tarkoittaa käytännössä kulttuurisensitiivinen ote?

2016–2018

MITÄ ON KULTTUURISENSITIIVISYYS?

- Kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja
- Arvostavaa sekä sanallista että sanatonta kohtaamista ja viestintää
- Hyväksyy kummankin vuorovaikutuksen osapuolen oikeuden omaan kulttuuriin ja ilmaisuun.

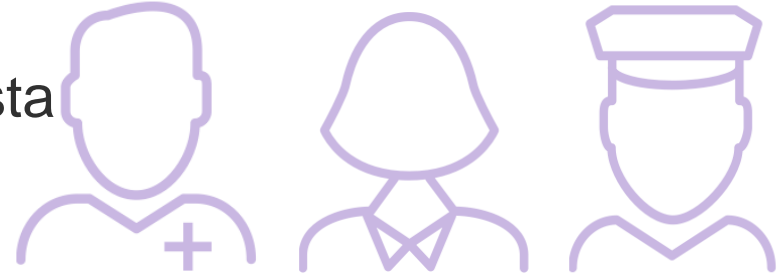
(Esim. ongelmien kartoitustilanteessa: voi kysyä, liittyykö teillä tähän ajankohtaan jotain traditioita, onko menossa joku erityinen aika?)

2016–2018

Kulttuurinen kompetenssi

Kaikista kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kunnioittamista, hyväksymistä ja ymmärtämistä, syrjimättömän ilmapiirin rakentamista ja vaalimista ja palveluiden järjestämistä, saatavuutta ja saavutettavuutta ihmisten erilaiset tarpeet huomioiden.

Kulttuurinen tiedostaminen, tuntemus, taidot, kohtaaminen ja motivaatio.

Omia kulttuurisia juuria, tottumuksia, arvoja ja uskomusjärjestelmiä peilataan toisten kulttuurien tottumuksiin, arvoihin ja uskomusjärjestelmiin. (Koulussa eri kulttuurien juhlat) *MILLAINEN ON SINUN POLKUSI?*

2016–2018

Lasten kasvatusta eri kulttuureissa: yhteisöllinen vai yksilökeskeinen kulttuuri?

- Lapset kasvavat osana yhteisöä: säännöt omaksutaan osallistumalla yhteisön arkipäivän askareisiin
- Ihmisten tulee olla nöyriä, kuuliaisia ja kunnioittaa vanhempia
- Vanhemmat lapset ovat roolimalleja ja vastuunkantajia
- Mistä lasten kanssa puhutaan ja miten? MT

VANHEMMUUS

- * Mitä on olla nainen tai mies tai äiti tai isä vaihtelevat
 - * Tavat ja uudet odotukset perheen arjen sujumisesta
 - * Suku ja ystävät eivät usein tule mukana ja perhe voi tarvita paljon tukea monissa asioissa
 - * Perheen jäsenet ovat sopeutumisprosessien eri vaiheissa
- Väestöliitto

- Tyttöjen ja poikien erilaiset kasvatustavat / roolit
- Uskomus: positiivinen palaute ja hyväksyntä voivat johtaa ylpeyteen, uhkailut ja rangaistukset osana kasvatusta
- Lapsilla lasten leikit, aikuiset eivät osallistu leikkeihin
- Joku muu määrittelee ja päättää puolesta, on vaikeaa määrittellä minuus

2016–2018

MIELEN PAHOINVOINTI VOI NÄYTTÄYTYÄ MONELLA TAVALLA

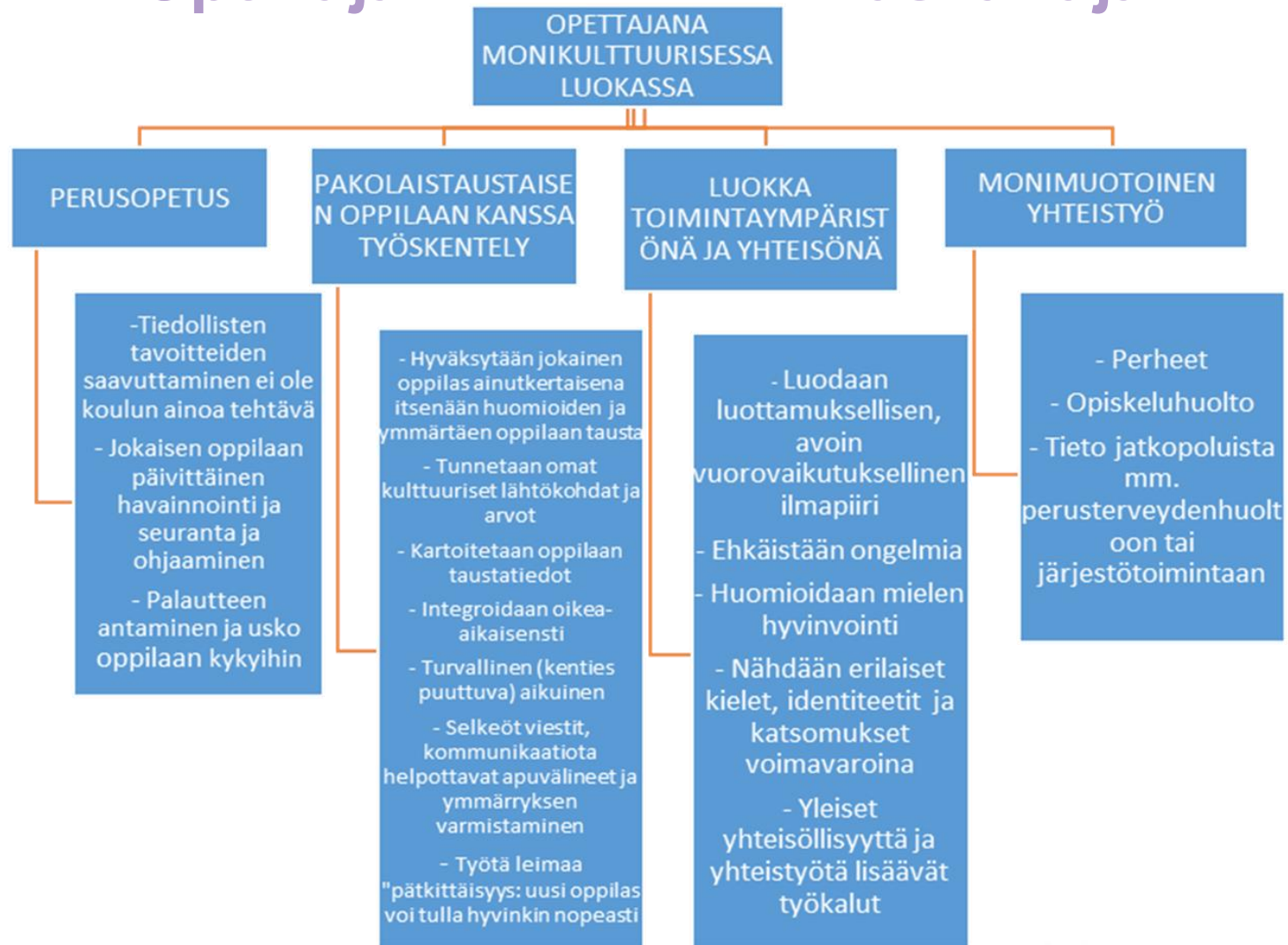
Psyykkisiä oireita pakolaislapsilla:

- surullisuus, masennus, ahdistuneisuus
- mielialojen vaihtelu ja impulsiivisuus
- epäluuloisuus
- keskittymisvaikeudet
- yksinäisyys
- post-traumaattiset stressireaktiot
- somaattisia oireita
- itsemurha-ajatuksia
- aggressiivisuus

Sourander 1998 ja 2007

Opettaja

Kasvattaja

TYÖVÄLINEITÄ KÄYTÄNTÖÖN

SELKOKIELI

Käytä yleiskieltä, tavallisia lyhyitä sanoja, yksinkertaisia lauserakenteita ja suoraa sanajärjestystä.

- Äännä selvästi ja kohtalaisen hitaasti.
- Kerro lauseessa vain yksi tärkeä asia.
- Kerro asian ydin, vältä sirpaletietoa.
 - Etene johdonmukaisesti.
- Käytä yksinkertaisia ja konkreettisia esimerkkejä.
 - Toista sama asia eri tavoin.
 - Käytä myönteisiä ilmaisuja.
 - Havainnollista.
 - Tarkista ymmärretyksi tuleminen.
- Käytä aikuisen kieltä. Holhoava sävy aliarvioi kuulijaa ja asettaa hänet lapsen rooliin.
 - Älä käytä murreilmaisuja.

TIETOA

- www.edu.fi
- www.oph.fi/maksuttomat_julkaisut
 - www.traumaoppiminen.fi
 - www.mielenterveysseura.fi
 - Nuorten Mielenterveystalo
www.mielenterveystalo.fi
 - Turun yliopisto, ohjeita maahanmuuttajaoppilaan tukemiseksi, www.utu.fi
 - Yhteispeli, www.julkari.fi
 - www.kasvuntuki.fi

2016–2018

KULTTUURISENSITIIVISYYS- ja MT-KOULUTUSTA

- Kulttuurisensitiivisyyskoulutusta järjestää mm. Väestöliitto ja Helsingin Diakonissalaitos.
- www.professio.fi/monikulttuurisuus-hoitotyossa-koulutus/ (Tre, Kuopio, Tku, Hki)
 - www.kepeli.metropolia.fi
 - www.mielenterveysseura.fi
- Nuoren mielen ensiapu -koulutus 10.4.2018 Tampere.
- Lapsen mieli - mielenterveyden edistäminen varhaiskasvatuksessa.
- Hyvää mieltä yhdessä – koulutus alakoulujen henkilöstölle.

SUOSITUSESIMERKKI1: Ammatilaiset (opettaja) varmistavat luokissa ja koulun toimintaympäristöissä turvallisen ilmapiirin.

o Puututaan epäasialliseen kohteluun, kiusaamiseen tai syrjintään välittömästi.

□ Fyysinen ympäristö on pysyvä, rauhallinen ja järjestyksessä, kiusaamaton ja kaikkia huomioiva, yhteisesti sovitut säännöt ovat kaikkien tiedossa ja niistä pidetään kiinni, tietyt rutiinit toistuvat, viestit ovat selkeitä, tarvittaessa käytetään viestinnän tukia (kuvat) ja toimitaan ennakoiden ja kiireettömästi.

2016–2018

SUOSITUSESIMERKKI2: • Ammattilainen (opettaja) vahvistaa omassa roolissaan oppilaittensa mielenterveyttä.

- o Huomioidaan koulussa mielenterveyttä tukeva opetusmateriaali. Juurikaan muutoksia toimintaympäristöön ei tarvita, lähinnä tilanteen tiedostamista ja halua nostaa aiheita esiin.
- Mielenterveyttä tukevien oppimateriaalin ja -tuntien lisääminen luontevasti eri tuntien yhteydessä. Elämäntaitojen opetusohjelma yläasteikäisille (Manninen, Niskanen & Rytönen 2006) esitteli mallin, jossa koulun yhdysopettaja sekä terveydenhoitaja/ kuraattori olivat mukana tunneilla, joilla puhuttiin mielenterveyden teemoista, äidinkielellä kirjoitettiin aiheen pohjalta aineet. Liitteillä materiaalia ja harjoituksia ammattilaisten käyttöön teemoittain.

PALOMA:n TOP5 lukusuositukset

- Arvonen, A. 2011. Maahanmuuttajanuorten oppimisvaikeuksien tunnistaminen. Niilo Mäki Instituutti, oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti Bulletin 1/2011. Saatavilla bulletin.nmi.fi -sivustolla.
- Helsingin Diakonissalaitos 2014. Tietoa ammattilaisille pakolais- ja turvapaikanhakijalasten ja -nuorten oppimisen tueksi. Traumajaoppiminen.fi [viitattu 8.1.2018]
- Honkanen, M., Moilanen, I., Taanila, A., Hurtig, T. & Koivumaa-Honkanen, H. 2010. Luokanopettaja lapsen mielenterveyden edistäjänä ja ennustajana. Duodecim 2010; 126, 277-282.
- Mielenterveyden edistäminen kouluissa 2013. Työpaperi 24/2013. MHP Hands Consortium ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Verkkojulkaisu ladattavissa julkari.fi -julkaisuarkistosta.
- Säävälä, M. 2012. Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 43/ 2012. Helsinki: Väestöliitto.

SUOSITUSESIMERKKI3: Päiväkodin ammattilaiset auttavat pakolaistaustaisia lapsia vuorovaikutuksessa ohjaamalla heitä kielen käyttöön ja asiakokonaisuuksien ymmärtämiseen.

- o Käytetään pedagogisia menetelmiä ja malleja vuorovaikutuksen sujuttamiseen.
- Ota koppi! –ohjelma eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen herkkyyksien mukaisen kielen kehityksen ja osallisuuden vahvistamiseksi. Tavoitteena on lasten yhdenvertaiset edellytykset oppimiseen, osallisuuteen sekä toimiva kaksikielisyys.
- Oma kieliryhmä on toimintatuokio (esim. Hakan päiväkot), eri-ikäisille maahanmuuttajalapsille. Pedagogisena tavoitteena on sosiaalinen vuorovaikutus suomen kieltä opetellen leikin, musiikin ja pelien avulla.

PALOMA:n TOP5 lukusuositukset:

- Anttila, N., Huurre, T., Malin, M. & Santalahti, P. 2016. Mielenterveyden edistäminen varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen. Katsaus menetelmiin ja kirjallisuuteen Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 3/2016. Helsinki.
- Gyegye, M. 2013. Arviointiympyrä: oppimisen mahdollisuudet näkyviin.
- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Tammi.
- Hellman, A. & Lauritsen, K. 2017. Diversity and Social Justice in Early Childhood Education: Nordic Perspectives. Cambridge Scholars Publishing.
- Lamminmäki-Vartia, S. julkaisut. Mm. "Ai, noi muslimithan ei kai saa tehdä enkeleitä" : Uskonto ja uskontokasvatus monikulttuurisen päiväkodin arjessa ja kasvattajien puheessa. Pro gradu. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, Käytännöllisen teologian laitos 2010.

Kulttuurisensitiivinen työote ja mielenterveyttä tukevat työvälineet - Opiskeluhoito

- Opiskeluhoollolla tarkoitetaan: opiskelijoiden hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä.
 - ✓ Kuuluu kouluterveydenhuolto ja opiskeluterveydenhuolto
- Turvapaikanhakija- ja pakolaistaustaisille lapsille tehdään samat koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tarkistukset kuin muillekin lapsille. *
 - ✓ Lapsen ja perheen tilanne ja tuen tarve tulee selvittää
 - ✓ Tarvittavat lisäkäynnit joilla tuetaan mielenterveyttä ja kouluyhteisöön kiinnittymistä

LUOTTAMUKSELLINEN SUHDE JA YHTEISTYÖ PERHEEN KANSSA TÄRKEÄÄ

- Terveystenhoitajat ovat kaivanneet tietoa mm. trauman kokeneiden lasten ja nuorten oireiden tunnistamiseen ja koulutusta kohtaamiseen
- Kuraattori- ja psykologipalveluilla tuetaan tarvittaessa lapsen ja nuoren oppimista ja hyvinvointia –oikeus tarvittavaan tukeen !
- Opettajat ja muu henkilöstö oppilaitoksissa tekevät tiivistä monialaista yksilökohtaista yhteistyötä yhd. opiskeluhuollon kanssa
- Opettajalla keskeinen rooli lapsen ja nuoren ongelmien havaitsemisessa.
- Oppilaitos tarjoaa lapselle sen viitekehyksen jossa oppimisen kulttuuri on kaikkien oikeus, kielellisistä, etnisistä tai kulttuurisista taustoista riippumatta.

- Huomioitavaa: Esim. KTK:n mukaan maahanmuuttajataustaiset lapset usein yksinäisiä ja joutuvat koulukiusatuiksi ja ahdistuneisuus oireilu yleisempää
- Pakolaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttaa mm. osallisuuden kokemukset, ammattilaisten kulttuurinen kompetenssi
 - ✓ Kiva-koulu menetelmästä saatu hyviä kokemuksia: vähentää kiusaamista (yleistä maahanmuuttajataustaisilla lapsilla)
 - ✓ Yhteispeli ohjelma: huomioitu erit. koulujen monikulttuurinen ja moninainen arki
 - ✓ YTY hankkeessa kehitetty moniammatillinen työmalli jolla tuetaan traumatisoituneiden tp-hakija lasten ja nuorten hyvinvointia
 - hyvät käytännöt koottu tietopankkiin: traumajaoppiminen.fi sivustolla.

Suosituksia

- Opiskeluyhteisö tukee pakoalaistaustaisten lasten ja nuorten identiteettiä ja osallisuuden rakentumista ja siten kotoutumista.
- Toimivat yhteistyökäytännöt kasvatus- ja perheneuvolan, lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä lastensuojelun kanssa. *
- Oppilaitoksen toimintakulttuuri tukee mielen hyvinvointia: *Oppilaitoksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ja epäasialliseen käytökseen puututaan.*
- Oppilaitoksen opiskeluhuoltosuunnitelmaan sisältyy suunnitelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi esim. Kiva-koulu, verso- ja tutor toiminta –muodossa sekä kriisisuunnitelma äkillisiä kriisejä, uhka- ja vaaratilanteita varten.

- Työskennellään pakolaistaustaisten lasten ja nuorten identiteettiä, osallisuuden rakentumista ja kotoutumista tukien.
- Käytetään tarvittaessa tulkkausapua (luottamuksellisuus, yhteinen ymmärrys, tiedottaminen asioista)
- Käytetään eri kielille käännettyjä lomakkeita ja tiedotteita (jotka ammattilaisten tiedossa ja helposti saatavissa)

PALOMA TOP5 lukusuositukset:

Anttila, N., Huurre, T., Malin, M. & Santalahti, P. (2016). Mielenterveyden edistäminen varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen. Katsaus menetelmiin ja kirjallisuuteen Suomessa. Työpaperi 3/2016, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hagman, S. (2017). ”Työ on varmasti vielä lapsenkengissä” Selvitys traumatisoituneiden pakolaislasten ja –nuoren hoidosta. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja, 01/2017.

Kouider, EB., Koglin, U. & Petermann, F. (2013). Emotional and behavioral problems in migrant children and adolescents in Europe: A systematic review. Eur Child Adolesc Psychiatry, 2013. DOI 10.1007/s00787-013-0485-8

Mäki P., Wikström K., Hakulinen-Viitanen T. & Laatikainen T. (toim.) (2014). Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa menetelmäkäsikirja, Opas 14. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Perälä, M-L., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö P-L. (2015). Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen. Opas 36/2015, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

PALOMA KIITTÄÄ

